

De Fransche zegswijze : “ *Payer en monnaie de singe* „ heeft een echt Parijsch karakter.

Een politiereglement van Frankrijks hoofdstad, uit de 13^e eeuw schreef voor den overtocht van een aap over le Petit-Pont, een tolrecht voor van 4 penningen (4 deniers). Gold het een potsenmaker, die er zijn brood moest mede verdienen, dan passeerde de aap kosteloos, wanneer deze zijn kunstjes uitvoerde voor den tolontvanger. Vandaar de uitdrukking : “ *Payer en monnaie de singe* „ 't is te zeggen, in de plaats van betalen, grimassen en poetsen maken.

De uitdrukking : “ *Geen geld, geen Zwitsers* „ waarmede wij bedoelen, dat zonder geld noch hulp noch koopwaar is te verkrijgen, komt ons over uit het Fransch : “ *Pas d'argent, pas de Suisses* „ en klimt reeds op tot de 16^e eeuw.

De Zwitsers maakten inderdaad van het dragen der wapenen een beroep en traden dan ook in dienst van gelijk welken monarch, zoo deze maar eene voldoende soldij uitbetaalde. Toen nu in 1521, bij de belering van de stad Milaan door keizer Karel V, Frankrijk's koning, Frans I, zijne Zwitsersche huurlingen niet meer betalen kon, keerden dezen, zeggende : “ *Pas d'argent, pas de Suisses* „, terug naar huis.

In Frankrijk werd eerst in 1830 het aanwerven van bezoldigde vreemde soldaten afgeschaft.

René Ladrière.

Christelyk en Stichtbaer Liedeken van het natuerlyk Kaertenspel.

In het IIIe van den “ *Vlaamsche Vertelselschat* „ van V. De Meyere, vinden wij drie vertellingen bij het kaartspel (n^{rs} CCXCVIII—CCC), waarvan de derde : *Van een jongen die zijn Catechismus kende*, den verzamelaar werd medegedeeld door den heer J. V. H., afkomstig van Frembodegem en beambte te Antwerpen, die ze vóór meer dan een twintigtal jaren hoorde vertellen in zijn dorp.

Ze verhaalt van een ongeleerden jongen, die elken

Zondag in de kerk, onder de mis, met de kaarten speelde. Dit verwekte zooveel opspraak, dat op zekeren dag de pastoor hem bij hem ontbood en hem vroeg, wat dit wel mocht beteekenen. Ziehier wat de jongen antwoordde; " Daar is niets van aan, meneer pastoor. Ik bid dan op mijn manier. Luister maar : ik ben ongeleerd en kan dus niet lezen in een kerkboek. Wanneer ik 's Zondags in de mis kom, begin ik den vader-ons, den wees-gegroet en al de gebeden op te zeggen, die ge mij in de catechismusles geleerd hebt. En verder neem ik mijn boek kaarten om al uw wijze lessen te herinneren.

En Jan, want die jongen heette Jan, vertelde waaraan de kaarten hem herinnerden :

— De azen, de éénen, zoo zei hij, herinneren er mij voortdurend aan, dat er maar één God is ; de tweeën die doen mij denken aan hen, die de eerste opleiders van Jezus op de wereld zijn geweest : aan de heilige Maagd Maria en den heiligen Jozef ; bij de drieën peins ik aan de drie goddelijke personen, den Vader, den Zoon en den heiligen Geest : drie personen en slechts één God ; de vieren zijn de vier evangelisten : Markus, Lukas, Matheus en St. Jan ; bij de vijven schieten mij de vijf wijze maagden te binnen, die de olie in de lampen deden en ze lieten branden tot de komst van Jezus ; ook peins ik hier aan de geboden van de heilige Kerk ; de zessen zijn de zes werkelijke dagen van de schepping ; de zevens zijn de zeven doodzonden ; de achten, de acht zaligheden ; de negens doen mij peinzen aan de negen koren der engelen en de tienen aan de tien geboden Gods. De figuren van het kaartspel roepen mij ook wat te binnen : harten heer is de Heer der Heeren en de drie andere heeren zijn de drie koningen van Oriant ; de vrouwen zijn de koningin van Sabath en haar drie gezellinnen ; de boeren (Hier schoot het geheugen van den verteller te kort).

In de twaalf figuren vind ik de twaalf Apostelen en de 52 kaarten doen mij denken aan de Zondagen, waarop de heilige mis wordt gelezen.

En de pastoor, als hij dat alles gehoord had, kon niet kwaad zijn op een jongen, die 't bewijs voorbracht, dat hij met vrucht zijn lessen had gevolgd.

Dit verhaal is niets anders dan een variante van een liedje, dat rond het midden van de vorige eeuw nogal veel gezongen werd in het land van Aalst, n. l. het "*Christelyk en stichtbaer Liedeken van het natuerlyk Kaertenspel* ..

Onze drukker, de h^r Van den Broeck (1), schonk er ons den tekst van, gedrukt op drie kolommen, op een zijde van een los blad van 25 cm. op 31 cm. Ieder kolom bevat vijf strofen. Het wordt gezongen op de wijze : "*Moet ik nog lang op schildwacht staen ?* .. Tusschen den titel en de opgave van de *stemme* (wijze) is een klavernegen afgebeeld. Er is geen naam van drukker opgegeven. De vijftien strofen, van 11 verzen ieder, volgen elkander zonder tusschenruimte op. Alleen de vette beginletter, duidt telkens den aanvang van de nieuwe stroof aan.

Wij geven hier den tekst letterlijk weer :

Schoon natuerlyk Kaertenspel
 Veel Kaertespelers brengt in dolen,
 Doch leert men in de Kaert zoo wel
 Als in de christelvyke scholen.
 Dat leert men nog in dit nut werk,
 Voor die 't begrypen kon :
 Eens was een Soldaet in de Kerk
 Met g'heel zyn bataillen,
 In plaats van in een kerkboek te lezen,
 Een Kaertenspel trok hy uit zynen zak,
 G'heel heusch en godvruchtig van wezen.

Zoo dat zynen Sergeant hem zag
 Met een Kaertenspel in zyne handen,
 Zei hem, in 't stil, zonder beslag,
 Foei ! gy doet aen de Godsdienst schande
 Doet dat Kaertenspel straks van kant
 Of verwacht uwe straf
 Den Soldaet, aen zynen Sergeant,
 Geen tael of antwoord,
 Hy bleef ootmoedig zyne kaert bemerken
 Van hoog tot leeg, den Soldaet zweeg
 Den uitleg zynere goede werken.

(1) Hij ontvange hier onzen dank.

Als de Misse g'heel was gedaen,
 Den Sergeant den Soldaet afwachtte,
 Deed hem straks by den Majoor gaan,
 Aen wie hy dede zyne klachten :
 Dat den Soldaet, uit schimp en spot,
 Veel schandael had gedaen,
 In de Misse of dienst van God,
 Met de kaert te verslaen,
 Den Majoor, aen den Soldaet, spytig zeide :
 Dat hy ras eene straf zou ontvaên,
 Zoo hy de oorzaak niet wel uitleide.
 Den Soldaet zeide : Majoor, vergeeft,
 Een braef Soldaet van onze staten,
 Die maer negen oortjens heeft,
 Heeft niet te veel om pataten.
 Om witsel, poeder en pomaed,
 Keersroet en ander vet,
 En een braef trouwen Soldaet
 Is altyd geerne net.
 De negen oortjens daegs niet 't oog oploopen,
 Als eerlyk man, een Soldaet kan,
 Met 't overschot geen kerkboek koopen.
 Hy trok een Kaertenspel uit zyn zak,
 Heeft den Majoor een AES gegeven,
 Aen wie hy ootmoedig sprak :
 Majoor, hoort wat ik heb misdreven,
 Een Aes, zeide hy : my kennis geeft,
 Dat er eenen God is,
 Die alles geschapen heeft,
 Dat geloof ik in gewis.
 Een ware wet een doopsel geloove,
 Het welk ons leid ter zaligheid,
 Geen mensch kan my daerin verdooven.
 Op de twee merk ik zinneryk :
 Dat Jesus-Christus heeft twee naturen,
 D'een Goddelyk, d'ander menschelyk,
 Gelyk men leert in de Schrifture.
 De DRIE brengt myn gedachten tot
 De Heilige Drievuldigheid,
 Drie personen maer eenen God,
 Door het geloof verbreid.

Op de **VIER** denk ik de vier Evangelisten,
 Vier Uitersten van de mensch, geen man
 Kan men die waarheden aftwisten.

De **VYF** doet my gedachten aan
 Op Christus vyf bloedige wonden,
 Die Hy heeft aen het kruis ontvaên,
 Tot afwissching van onze zonden.
 De **ZES** geeft my indachtenis
 Dat God Hemel en Aerde
 Met al wat er in is
 Schepte op zes dagen klaer.
 De **ZEVEN** doet myne geesten verlusten
 En brengt my tot gedacht dat God
 Den zevensten dag wilde rusten.

Ik print op d'**ACHT** in myn gemoed,
 Hoe d'Acht Rechtveerdige Menschen,
 In de Deluge of zondvloed,
 Zyn verlost door Gods macht en wenschen
 Te weten : Noé en zyne Vrouw,
 Hunne drie Zoons en hunne Wyfs,
 Op eene Arke of hoog Vaartgebouw,
 Tot dat een' duive bragt olyfs,
 Op de **NEGEN** vat ik de genezinge
 Dat van de Tien Melaetsche liên
 Maer deed zyne dankzegginge.

Op de **TIENE**, verbeeld ik my
 Dat Moyses eerst de Tien Geboden
 Ontving op den berg Sinai,
 Van den Heer God aller Goden
 Dan stak hy den **KLAVER ZOT** weg,
 En schold hem schurk, verraer,
 En hy deed een klaren uitleg
 Van d'ander drie te gaër :
 Annas, Cayphas en Pilatus waren,
 Die Jesus zoet, wreed en verwoed,
 Hebben gehandeld als barbaren.

Ik denk als ik de **VROUWEN** zien.
 Op de Sabassche Koninginne
 Die Salomon ging hulpe biên,
 Met haer gevolg of gezellinne.

Op de **VIER HEEREN** ik aenmerk,
 En drukke vast in my,
 Het eenig goddelyk werk,
 De Geboorte Christy :
 En de koningen komende uit 't Oosten,
 Om, met ootmoed, 't Kind Jesus zoet,
 Te aenbidden en te vertroosten.

Op de **KLAVERS**, ik merk het Kruis,
 Toen Christus stierf voor onze zonden,
 Op de **PYKENS**, hoe 't Joodsch gespuis,
 Met eene pyke Jesus wonde,
 Op d'**HERTENS** hoe dat Christus
 Zyne Heilige Kerk bemind
 In weêrwil van zyn ziels venyn.
 Ik in de **KOEKENS** vind ;
 Dat de Heilige Kerk de vier wereldstreken;
 Tot haer toeroept en verzoekt :
 Nooit in Gods liefde niets 't ontbreken.

Als ik geheel de **Kaerte** tel,
 Ik vinde twee-en-vyftig blaren
 Dus vind ik, in 't **Piquet Kaertenspel**
 Twee-en-vyftig weken alle jaren,
 Op de drie honderd zestig-en-
 Zes teekens, op de blaers
 Leer ik naer **Gregorius** ken
 Al de dagen dees jaer,
 Dus dient de **Kaert** my voor eene **Schriftuer**,
 En **almanak**, ja allen dag,
 En kerkeboek als 't mag gebuerep.

Den **Major** vraegde waerom dat
 Hy den klaveren **Zot** wegleide.
 En hem zoo spytig bevloekt had ?
 Den **Soldaet** hem eerbiedig zeide :
 Den klaveren **Zot** is myn **Sergeant**,
 Die merk ik voor **Judas**,
 Hy leverde my in uwe hand,
 Hy myn verrader was,
 Gelyk **Judas** heeft **Onzen Heer** verraden,
 Deed hy met my, **Major**, zegt vry :
 Ben ik plichtig aen kerkmisdaden ?

Neen, zeide den Major : 'k ben voldaan,
Van uw godvruchtige uitleggingen,
Bravo, Soldaet, blyf zoo voortgaen !
Schonk hem eenige drinkpenningen,
En ging eerbiedig weg,
Dus, Christenen, leert uw gehoor
Aen den wyzen uitleg,
En houdt goe daden altyd voort,
Gy, Kaertenspelers leert ook al te saem :
Dit Kaertenspel spreekt regt en wel
Uw leven lang, in God zyn naem.

Bemerkt wel, in dit zedig lied,
Al 't geen dienen Soldaet dan zeide,
Hy was verkeerd'lyk afgespied,
Maer naderhand zyn lof verspreide.
Dus, leert en zingt ten allen kant,
Want 't is van ouds beschreven :
Dit liedjen behelst veel verstand,
Zingt het, gy, die christelyk leven,
Gy zult een stroom van geluk behalen,
Door 't voorbeeld van dienen soldaet,
Uwe doenwys gaet zegeprael.

F. V. E.

Het Hoekje van den Navorscher.

Vraag n° 12 : Heeft of had uw woonplaats of naaste omgeving een eigen speciaal gebak, koek of koekje ?

Zoo ja, onder welken naam is dit gebak dan bekend ?

Is er aan dezen naam eenige eigenaardigheid verbonden in verband met plaatselijke legenden, overleveringen, schimpnamen, enz.

(J. H. Nannings, Nijmegen, Berg en Dalsche dwarsweg, 26).
